

**Натисніть тут, щоб
купити книгу на сайті
або замовляйте за телефоном:
(0352) 51-97-97, (067) 350-18-70,
(066) 727-17-62**

НК[®] Богдан

ЧАЙНА М'ЄВІЛЬ

Шрам

Серію «Чумацький шлях» засновано 2015 року

China Mieville, The Scar.
Copyright © China Mieville, 2002

З англійської переклала
Дар'я Беззадіна

У романі «Шрам» Чайна М'євіль запрошує читачів у фантасмагоричну морську подорож на борту піратського плаваючого міста Армада під орудою загадкових Коханців і таємничого Утера Доула. Кінцевою метою подорожі є потаємний розлам у реальності, що його залишили прибульці з іншого всесвіту, хоча про це знають лише обрані. Світ Армади — світ страшний і вабливий, жорстокий і цікавий. Світ, у якому технологія змішана з магією. Армада, як і Новий Кробоузон із «Вокзалу на вулиці Відчаю», багатогранна і різнолика. Її також населяють десятки найхимерніших створінь — від уже знайомих інсектоголових хепрі до вампірів і Пороблених. А що далі? Далі пригоди, загадки, таємниці... Але найголовніше — пошуки відповіді на питання життя або смерті: що таке Шрам?

Креативна
Європа
Україна

Книга видана в рамках проєкту
«Фантастична Європа: між магією і технологією»
за підтримки програми «Креативна Європа».

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу видавництва.*

«Навчальна книга — Богдан», просп. С. Бандери, 34а, м. Тернопіль, Україна, 46002.
«Навчальна книга — Богдан», а/с 529, м. Тернопіль, Україна, 46008.
У випадку побажань та претензій звертатися: т/ф (0352) 520 607; 520 548 office@bohdan-books.com
Інтернет-магазин «НК Богдан»: www.bohdan-books.com mail@bohdan-books.com
т. (0352) 519 797, (067) 350 1870, (066) 727 1762
Електронні книги: www.bohdan-digital.com
Гуртові продажі: т/ф (0352) 430 046, (050) 338 4520
м. Київ, просп. Гагаріна, 27: т/ф (044) 296 8956; (095) 808 3279, nk-bogdan@ukr.net
Інтернет-магазин «Дім книги»: dk-books.com
т. (067) 350 1467; (099) 434 9947

Моїй матері Клавдії

*З глибокою любов'ю і подякою Еммі Бірчам, знову і завжди.
Велика дяка всім у «Macmillan» та «Del Rey», особливо моїм
редакторам Пітеру Лейвері та Крісу Шлупу. І як завжди,
не стачить слів, щоб висловити мою вдячність Міку Чітему.
Я вдячний всім, хто читав мої чернетки й давав поради: моїй
матері Клавдії Лайтфут, сестрі Джемаймі М'євіль, Максу
Шеферу, Фарі Мендельсон, Марку Боулду, Оліверу Чітему,
Ендрю Батлеру, Мері Сендіс, Ніколасу Блейку, Джонатану
Страхану, Коліну Ліндсей, Кетлін О'Ші та Саймону Кавана.
Без усіх вас ця книга непомірно збідніла б.*

«Один із найяскравіших молодих письменників в будь-якому жанрі».

«*Guardian*»

«Вигадані М'євілем суспільства, може, й фантастичні, проте цілком цілісні... важко відірватися».

«*Daily Telegraph*»

«М'євіль все будує планету небачених чудес на наративній тязі з хитросплетіння годинникових механізмів та бойових кораблів... барвистий багатошаровий Всесвіт».

«*Independent on Sunday*»

«М'євіль з його надзвичайною фантазією та прекрасною прозою швидко стає новою надією наукової фантастики».

«*Daily Mirror*»

«“Шрам” — багатший і карколомніший досвід, ніж ми могли очікувати від такого молодого письменника».

«*Locus*»

«Чудернацькі персонажі й химерні сцени... М'євіль подав один із найцікавіших нових голосів у художній літературі, а “Шрам” доводить, що успіх “Вокзалу на вулиці Відчаю” був не випадковий».

«*San Francisco Chronicle*»

«Змушує поглянути на звичні речі свіжим поглядом, а потім знову захоплює нашу увагу».

«*Los Angeles Times*»

І все ж у пам'яті не вкладалося призахідне сонце, той зелений застиглий погляд на широке синє море, де розбиті серця вивалюються зі своїх ран. Сліпе небо вибілило інтелект людської кістки, злущуючи емоції з розламу й розкриваючи горе й біль усередині. І дзеркало відкриває мене, голий і вразливий факт.

Дамбудзо Маречера, «Чорне сонце»

За милою попід найнижчою хмарою водяну гладінь розтинає скеля й починається море.

У нього багато імен. Кожній затоці, бухті, кожному потічкові давали назву так, немовби ті існували осібно. Одначе це все одна велика водяна широчінь, де безглуздо проводити якісь кордони. Вона заповнює проміжки між камінням та піском, звиваючись довкола узбереж, заливаючи собою простір між континентами.

На краях світу солоня вода настільки холодна, що може горіти. Велетенські плити мерзлого моря, подібні до суші, тріщать, ламаються і зсуваються, пронизані тунелями з їхніми вічними жителями — морозними крабами, цими філософами з панцирем із живої криги. На південному мілководді розрослися ліси трубчастих червів, бурих водоростей і хижих коралів. Пливе з бездумною грацією риба-місяць. У кістках та іржавому залізяччі гніздяться трилобіти.

Море неспокійне.

На поверхні бездумно снують мешканці верхів, які живуть і вмирають із прибоєм, так ніколи й не побачивши дна під собою. Складні екосистеми процвітають у неритових басейнах та рівнинах, ковзаючи органічними осипами до краю скелястих шельфів й опускаючись нижче — туди, де нема світла.

Є тут і ущелини. Місцеві створіння — щось середнє між молюсками та дрібними богами — терпляче вичікують на глибині восьми миль під водою. У цьому безпросвітному холоді править жорстока еволюція. Примітивні істоти виділяють слиз та світяться, мерехтячи безміром неясних кінцівок. Логіка їхніх форм породжена нічними жахіттями.

Тут є бездонні стовпи води. Є місця, де гранітна й багниста основа моря розпадається на вертикальні тунелі, що тягнуться на багато миль униз, розливаючись в інші площини під таким тиском, що вода там тече густа і млява. Вона струменить крізь пори реальності, просочуючись назад, загрожуючи розмивами, залишаючи тріщини, крізь які можуть виплисти потурбовані сили.

У прохолодних проміжних глибинах крізь породу пробиваються гідротермічні отвори, й звідти пирскають хмарини перегрітої води. У цьому теплі ніжаться все своє недовге життя хитромудрі створіння, котрі ніколи

не відпливають більше кількох футів від теплої, насиченої мінералами води в холод, від якого вони вмиють загинули б.

Краєвиди під водною гладінню — гори, каньйони й ліси, сипкі дюни, крижані печери і кладовища. Вода рясніє різноманіттям життя. У глибинах курсують острови на хвилях зачаклованих припливів. Деякі завбільшки як труна, малі скабки з кремнію і граніту, що ніяк не потонуть. Інші — вузлуваті каменюки завдовжки з пів милі; вони зависли за кілька тисяч футів під поверхнею, гойдаючись на загадкових неспішних водах. На цих непотоплюваних землях мешкають цілі общини, облаштовані потаємні королівства.

На дні океану є герої й тривають brutальні війни, невидимі для жителів суші. Є боги та катастрофи.

Між небом і морем пропливають непрохані судна. Їхні тіні плямкують дно там, де воно достатньо високе, щоб до нього доходило світло. Повз прогнилі рештки інших суден пропливають торгові кораблі, дрібні риболовецькі човники й китобійні човни. Воду там удобрюють тіла моряків. Риби-сміттярі живляться очима та губами. У кораловій архітектурі є щербини, де колись були щогли та якорі. Затонулі судна оплакують або забувають, а живе дно моря бере їх і вкриває черепашками, віддає кораблі на печери муренам, гідролагам і бездомним лангустам та іншим ще страшнішим істотам.

У найглибших місцях, де фізичні закони руйнуються під вагою води, все ще повільно падають, розсікаючи темряву, тіла, багато днів опісля того, як потонули їхні кораблі.

Вони поволі розкладаються дорогою вниз. На чорні піски світового дна опустяться хіба кістки, обвиті водоростями.

Краями скелястих уступів, де світлу холодну воду проковтує темрява, повзе лангуст-чоловік. Він бачить здобич і, зацокавши-застрекотівши, скидає капюшон зі свого мисливського кальмара й відпускає його.

Той стрілою кидається до табунця жирної макрелі, який хмариною в'ється вгорі за футів двадцять од них. Футові щупальця шваркають, наче батіг. Кальмар повертається до хазяїна, тягнучи йому напівмертву рибицу, а косяк знову змикається позад нього.

Лангуст відрізає від макрелі голову та хвіст, а тулуб кидає в сітку на поясі. Закривавлену голову віддає своєму кальмарові.

Верхня частина тіла лангуста, м'яка й не захищена панцирем, чутлива до хвилинних зрушень припливу і температури. Він відчуває, як поколює

його жовтяву шкіру, коли на неї накочується мішанина вод. Хмарина макрелі раптом завмирає й розчиняється за вкритим кіркою рифом.

Лангуст піднімає руку і кличе кальмара, заспокійливо гладить його. Проводить пальцями по гарпуну.

Він стоїть на гранітному хребті, де гойдаються морські водорості й папороть, пестячи його довге підчерев'я. Праворуч від нього височіє схил пористого каміння. Ліворуч схил різко опадає і щезає в темних глибинах. Знизу піднімається холодок. Лангуст пильно вглядається у стрімку водяну синь. Угорі на поверхні брижиться світло. Внизу промені швидко розчиняються в темній воді. Він стоїть лише трохи вище межі предковічної темряви.

Сторожко крокує краєм плато. Він часто приходить полювати сюди, де здобич менш обережна, подалі від тепліших, світліших мілководь. Іноді з пійми висувається цікава більша здобич, незвикла до його хитрої тактики й колючих гарпунів. Лангуст нервово тупцяє в потоці та вдивляється у відкрите море. Бува, з морських потемків піднімається не здобич, а хижак.

Довкола нього крутяться холодні вихорці. Під ногами обсипаються камінці, повільно котяться схилком і зникають з поля зору, Лангуст неспішно крокує по слизьких валунах.

Десь під ним чутно м'яке вистукування каміння. Без жодної причини або холодної течії на шкіру лангуста наповзає морозець. Каміння ворухиться, і крізь нові отвори струменять тавматургічні потоки.

У холодній воді, на краю пійми з'являється щось лихе.

Мисливський кальмар лангуста панікує, і коли хазяїн знову відпускає його, той умить летить угору, до світла. Лангуст вшниплюється у темряву в пошуках джерела звуку.

Звідкілясь долинають лиховісні вібрації. Він намагається розгледіти щось у каламутній від бруду і планктону воді й помічає якийсь рух. Далеко внизу дрижить скала, більша за чоловіка. Лангуст закушує губу, бачачи, як раптом велетенський грубий камінь відривається й падає вниз.

Гуркіт від його падіння довго не вщухає.

Тепер у схилі темною плямою на тлі моря з'являється яма. Звідти ні звуку ні руху, і лангуст тривожно обмацує гарпун, зважуючи його в руці, й відчуває, як починає тремтіти.

А потім із новоявленої діри вислизає щось холодне й безколірне.

Воно бентежить око, пурхаючи з гротескною природною легкістю, немов струпи відпадають від рани. Лангуст закликає від страху.

З'являється інша тінь. І знову він не може як слід розгледіти — та втікає від нього, як спогад чи враження, котрому не даси чіткого визначення. Це щось прудке, матеріальне. І навіває холодний жах.

Потім з'являється ще одна, друга, третя — і з темряви накочується безкінечний потік. Ці з'яви рухаються, майже невидні, збираючись у купки й розсіюючись у темряві.

Лангуст уклякає. Він чує дивні перешіптування, принесені припливом.

Його очі страшно розширюються, витріщуються, мало не вивалюються з орбіт, коли він бачить величезні увігнуті зуби, побрижені тіла. Звивисті мускулясті істоти у крижаній воді.

Із переляку лангуст задкує, ноги ковзають на слизькому камінні. Він намагається заспокоїтися, але пізно — з горла вириваються тихі, спотворені водою звуки.

Темні створіння під ним смикаються одним лінивим хижим порухом. Лангуст бачить чорноту безміру очей і знає, що ті на нього дивляться.

А потім вони піднімаються з глибин зі страхітливою грацією й опиняються просто над ним.

ЧАСТИНА I

Канали

1

Уже за десять миль за містом річка слабне, цівочкою вливаючись у солоне гирло, що живить Залізну бухту.

Човни, що рушають на схід із Нового Кробузона, потрапляють у пониззя. На півдні розсипані хатки й маленькі протрухлі причали, де рибалять сільські трудівники, поповнюючи свій нехитрий раціон. Їхні діти боязко махають руками мандрівникам. Час од часу трапляються пригірок, скеля чи невеликий перелісок — місця не надто придатні до обробітку, але здебільшого земля рівна, без каміння.

Із палуб матросам видно низки живоплоту, дерев та ожини, а за ними смужки полів. Це край Зернової спіралі, довгий виток сільськогосподарських угідь, що живить місто. Під час оранки чи сівби — залежно від пори року — там завжди побачиш чоловіків та жінок, які орють чорнозем або палять стерню. Поміж полів мляво повзуть баржі — каналами, прихованими поміж берегів та рослинності. Вони без упину снують між столицею та іншими землями. Возять за місто хімікати й пальне, камінь, цемент і предмети розкоші. Повз гектари землі, всипані хутірцями, хатами і млинами, а повертаються, навантажені мішками із зерном та м'ясом.

Ця валка ніколи не зупиняється. Новий Кробузон ненаситний.

*

Північний берег Великої Смоли менш заселений.

Це обшир, порослий чагарниками й затягнутий болотами. Він сягає на понад вісімдесят миль, поки передгір'я і невисокі гори, що наповзають на нього із заходу, не закриють його повністю. Оточені річкою, горами та морем, скелясті зарослі пустельні. Якщо там і є якісь інші мешканці, крім птахів, то на очі вони не потікаються.

Белліс Колдвин сіла на човен, що їхав на схід, в останню чверть року, у пору безперервних дощів. Перед її очима розстилися розмочені в багнюку поля. З напівголих дерев скрапувала вода. Їхні силуети виділялися на тлі хмар вологими чорнильними плямами.

Згодом, коли Белліс подумки верталася до цього невеселого часу, вона чудувалася, наскільки детальними були спогади. Пам'ятала гелготання

зграї гусей над човном, запах живиці й землі, шиферний відтінок неба. Згадувала, як шукала очима живопліт, але так і не знайшла. Лиш ниточки диму в суціль вологому повітрі та приземкуваті хатки із закритими від негоди віконницями.

Слабке погойдування трав на вітрі.

Вона стояла на палубі, закутана в шаль, і все дивилася й дослухалася — чи не вигулькне десь дітлашня або рибалка, чи не вийде хтось поратися коло свого обчухраного негодою садка. Але чула тільки дике птаство. Єдині людські силуети належали опудалам з незворушними, ледве видними рисами.

Подорож була не аж яка довга, та згадка про неї ширилася, мов зараза. Вона відчувала себе прив'язаною до міста, що лишилося позаду, і хвилини натягувалися, наче струни, коли вона покидала його, і вповільнювалися, чим далі вона їхала, подовжуючи в часі її невеличку подорож.

А потім хвилини обірвалися, і її швиргнуло сюди, саму-самісіньку й так далеко від дому.

Набагато пізніше, коли вона була за багато миль від усього, що знала, Белліс прокинеться, здивована, що їй наснилося не місто, котре служило їй домом більш як сорок років. А снівся короткий відрізок ріки, побитий негодою оцупок землі, що оточувала її лише пів дня.

У тихій заплаві за кілька сотень миль од скелястого берега Залізної затоки стояли пришвартовані три блаженські кораблі. Їхні якорі глибоко вгрузли в намул, а ланцюги за довгі роки поросли черепашками.

Для моря вони вже нікуди не годилися. Вимащені смолою, з пеньками замість мачт, на кормі й на носі кожного корабля гойдалися нетривкі дерев'яні споруди. Комин давно не димів і обріс кіркою з пташиного посліду.

Кораблі стояли тісно. Вони були оточені бакенами, нанизаними на колючий ланцюг. Три древні судна стояли собі окремо на своєму клаптикові моря, непідвладні жодній течії.

Вони притягували погляд. За ними спостерігали.

На іншому кораблі подалік Белліс піднялася до ілюмінатора і втупилася у них, як робила це не раз за останні кілька годин. Склавши руки під грудьми, вона припала до скла.

Каюту не надто гойдало. Море під нею рухалося так повільно і слабо, що майже непомітно.

Попільно-сіре небо розбрякло від вологи. Берегова лінія та скелясті пагорби, що оточували Залізну затоку, здавалися побитими негодою й холодними, то тут то там виднілися ріденькі кущики пирію і блідої від ропи папороті.

Нічого темнішого за ті дерев'яні корпуси не було на видноколі.

Белліс повільно опустила на койку й узяла свій недописаний лист. Він був у формі щоденника, деякі рядки й абзаци відділені датами. Перечитуючи написане, вона відкрила бляшану коробочку зі скрученими сигариллами й сірниками. Запалила одну, глибоко вдихнула й лише витягнувши з кишені авторучку та додавши кілька коротких слів, видихнула дим.

Черепота, 26 ріндена 1779. На борту «Терпсихори».

Уже майже тиждень минув відтоді, як ми покинули причал у Гирлі Смоли, і я рада, що ми нарешті рушили. Місто препаскудне.

Ночувала я у себе в каюті, як ті радили, а дні проводила на власний розсуд. Спершу вирішила роззирнутися на місцевості. Ця тонка, як стрічка, смуга землі простяглася близько милі на північ та південь гирла, розділена водою. Щодня до кількох тисяч жителів приєднуються дуже багато нових, які приїжджають з міста на світанку, пробираючись із Нового Кробузона човнами і возами на роботу. Щоночі місцеві бари й борделі репаються від моряків, котрих ненадовго відпустили на берег.

Як мені кажуть, більшість солідніших кораблів проїжджають зайві кілька миль до Нового Кробузона й розвантажуються в доках Келлтрі. Доки Гирла Смоли от уже дві сотні років не працювали на більш як половині потужностей. Вивантажуються там хіба торгові пароплави та пірати — їхній вантаж геть так само з'явиться в місті, але в них нема ні часу, ні грошей на зайві кілька миль і додаткове мито, що упровадила влада.

Кораблі не закінчуються. Залізна затока переповнена суднами — ті причалюють на перепочинок після тривалої подорожі, у пошуках прихистку від моря. Торгові кораблі з Гнурр Кетта, Хадога і Шанкелла, на шляху до й від Нового Кробузона, стають на якір поблизу Гирла Смоли, щоб їхні екіпажі могли відпочити. Іноді, далеко в середині затоки, я бачила, як бавляться і полюють морські вірми, випущені з вуздечок своїх суден-колісників.

Економіка Гирла Смоли живе не тільки проституцією та піратством. Місто переповнене промисловими райончиками і потаємними коліями. Воно століттями живе з кораблебудівництва. Берегова лінія втикана десятками верфей, стапелі щиряться, мов дивні ліси з вертикальних балок. Де-не-де маячать примарні недобудовані судна. Триває невпинна, гучна і брудна робота.

Вулиці тут перерізані невеликими приватними залізницями, якими перевозять деревину чи паливо або що з одного боку Гирла Смоли до іншого. У кожній окремій компанії побудована власна лінія, на всяку потребу, і кожен ревно охороняють. Місто — це хаотичний клубок залізничних колій, і в усіх одна дорога.

Не знаю, чи тобі це відомо, чи ти бував колись у цьому містечку.

У людей тут двоїсті стосунки з Новим Кробузоном. Гирло Смоли й одного дня не встоїть без патронату столиці. Вони це знають і тому обурюються. Та їхня похмура незалежність — напускна.

Мені довелося пробути там майже три тижні. Капітан «Терпсихори» дуже здивувався, коли я сказала, що не попливу з ними від Нового Кробузона, а приєднаюся до них уже у Гирлі Смоли, але я наполягла, бо інакше ніяк. Моє становище на кораблі було обумовлене моїм нібито знанням мови лангустів Салкрікалтора. До відплиття лишалося менше місяця — щоби встигнути перетворити цю брехню на правду.

Я підготувалася. Свої дні в Гирлі Смоли проводила у компанії Марікатча, немолодого лангуста, котрий згодився давати мені уроки. Щодня я йшла до солоних каналів кварталу лангустів. Сиділа на низенькому балконі, що оперізував його кімнату, а він обпирався укритим панцирем нижнім тілом на якийсь напівзатоплений предмет меблів й чухмарив свої кістляві людські груди, виголошуючи промови з води.

Це було важко. Він не вмів читати. Він не навчений учитель. Він не покидає місто тільки тому, що якийсь нещасний випадок чи хижак скалічив його й у нього лишилася одна нога з лівого боку, тому тепер він не може вполювати навіть найнеповороткішу рибу в Залізній затоці. З цього вийшла би гарна історія, якби я написала, що прив'язалася до цього милого сварливого дідугана, але правда в тому, що він ще та паскуда й нудний, як смерть. Але не мені жалітися. Вибору не було. Треба було зосередитися й навчитися кількох фокусів, примусити себе увійти в мовний транс (ох і нелегко ж дається! Це я так давно закинула, що мозок мій став настільки неповороткий, аж гидко) і вбирати кожне його слово.

Уроки наші були поспішні й безсистемні — місиво, а не уроки, але до того, як «Терпсихора» стала на якір, я вже мала якесь робоче поняття його цокальної мови.

Я лишила озлобленого старого гада киснути в його застійній воді, а сама переїхала до каюти — цієї, з якої тобі зараз пишу.

Ми відчалили від порту в Гирлі Смоли вранці пиледілка, неспішно прямуючи до пустельних південних берегів Залізної затоки, за двадцять миль од міста. У стратегічних точках по краю затоки, у непримітних купках неподалік від ребрастих ландшафтів та соснових лісків я запримітила кораблі. Про них ніхто не говорить. Я знаю, що це кораблі уряду Нового Кробузона. Капери й інші.

Сьогодні черепота.

У цепницю зуміла вмовити капітана дозволити мені ненадовго покинути корабель, і ранок я провела на суші. Залізна затока не надто буяє кольорами, але тут усе-таки краще, ніж на остогидлому кораблі.

Я вже починаю сумніватися, що порівняно з Гирлом Смоли ця місцина хоч трохи веселіша. Безперервне бездумне хльоскання хвиль скоро доведе мене до божевілля.

На берег мене довели двійко неговірких матросів і без жалю спостерігали, як я ступила через край човника та пройшла останні кілька футів до берега крижаною водою. Мої чоботи все ще шкарубкі від солі.

Сидячи на гальці, я жбурляла у воду камінці. Трохи почитала препаскудний романчик, що знайшла на борту. Потім дивилася на корабель. Він пришвартований недалеко від тюрем, так, щоб наш капітан міг легко балакати й жартувати з лейтенантами-тюремниками. Я спостерігала й за тюремними кораблями. Ні на палубах, ані з-поза ілюмінаторів не ворухнулася жодна тінь. Там ніколи не помітиш руху.

Клянуся, не знаю, чи подужаю все це. Я скучила за тобою та Новим Кробузоном.

Пам'ятаю мою подорож.

Важко повірити, що від міста до богом забутого моря лише десять миль.

У двері крихітної каюти постукали. Белліс невдоволено стулила губи, махаючи аркушиком, щоби просох. Неспішно склала його і заховала у скриню зі своїми пожитками. Потім підняла коліна трохи вище й узялася крутити в пальцях ручку, дивлячись, як відчиняються двері.

На порозі, обіпершись руками у двері, стояла черниця.

— Міс Колдвин... — невпевнено мовила вона. — Можна?

— Це і ваша каюта теж, сестро, — стиха озвалася Белліс. Тепер вона крутила ручку навколо великого пальця — маленький нервовий трюк, який уже став звичкою в університеті.

Сестра Меріопа продріботіла кілька кроків уперед і сіла на єдиний вільний стілець. Затим розгладила свою темно-брунатну одіж й заходилася м'яти пальцями апостольник.

— Ми вже кілька днів сусіди по каюті, міс Колдвин, — почала сестра Меріопа, — і я не думаю, що... хоч трохи знаю вас. І мені не хотілось би, щоби подібна ситуація тривала далі. А оскільки нам із вами жити й подорожувати разом не один тиждень... деяке спілкування, трохи близькості тільки полегшать наше спільне перебування тут... — її голос урвався, й вона нервово заламувала руки.

Белліс незмигтно спостерігала за нею. Мимохіть відчула краплю презирливого жалю. Вона уявила себе очима сестри Меріопи. Кутаста, різка й сухоребра. Бліда. Губи й волосся — фіолетові, мов синці. Висока і неблаганна.

«Ти не переконана, що знаєш мене, сестро, — подумала вона, — бо за тиждень я не сказала тобі й двадцяти слів, і не дивлюся на тебе, доки ти сама не заговориш до мене, та й то окидаю тебе поглядом з голови до ніг». Вона зітхнула. Меріопу скалічило її покликання. Белліс легко могла уявити, як та пише у щоденнику: «Міс Колдвин мовчазна, але я знаю, що полюблю її як сестру». «Я не збираюся, — подумала Белліс, — із тобою возитися. Не вислуховуватиму всю твою маячню. Не буду спокутуванням тої дешевої драми, що привела тебе сюди».

Белліс утупилася в сестру Меріопу, але промовчала.

Під час знайомства Меріопа стверджувала, що їде до колоній, аби за-снувати там церкву і проповідувати на славу Даріоха та Джаббера. Затим вона чмихнула носом. Сказано це було зі злодійкуватим виглядом, але якимсь до безглузлого непереконливим. Белліс не знала, чого Меріопу відіслали до Нова Есперіум, але, найпевніше, через якесь лихо або ганьбу, переступ якоїсь ідіотської чернечої обітниці.

Вона глипнула Меріопі на живіт, шукаючи під просторими шатами округлість. Це було би найімовірніше пояснення. Донькам Даріоха не дозволяли піддаватися чуттєвим насолодам.

«Я не збираюся тебе висповідувати, — подумала Белліс. — Мені би зі своїм триклятим вигнанням з'ясувати».

— Сестро, — промовила вона, — боюся, ви застали мене за роботою. Дуже шкода, але на розмови в мене нема часу. Може, іншим разом.

Вона розсердилася на себе за останню поступку, але та, очевидно, не мала ніякого ефекту. Меріопа стояла засмучена.

— Вас хоче бачити капітан, — глухо сказала черниця. — У його каюті о шостій.

І почовгала з кімнати, як побитий собака.

Белліс зітхнула й вилаялася про себе. Вона припалила ще одну сигариллу й одразу закурила, добряче вщипнувши себе за шкіру над носом, і знову витягла листа.

«Я скоро здурію, — зашкряботіла на папері, — якщо ця бісова черниця не перестане витанцьовувати переді мною й не залишить мене нарешті в спокої. Боги, допоможіть мені. Згноїть цей чортів корабель, щоб він провалився».

Коли Белліс подалася до капітана, надворі вже спочіло.

Каюта слугувала йому водночас і кабінетом. Вона була маленька й симпатична, обшита темним деревом та міддю. На стінах висіло кілька картин і гравюр — лише зиркнувши на них, Белліс здогадалася, що вони не належали особисто капітанові, а дісталися йому разом із кораблем.

Капітан Мизовіц жестом показав їй, щоб вона сіла.

— Міс Колдвин, — почав, коли та влаштувалася у кріслі. — Сподіваюся, житло вас влаштовує. Їжа? Екіпаж? Добре, добре, — він на мить глянув на папери в себе перед очима. — Я хотів би обговорити з вами кілька питань, міс Колдвин, — сказав і відкинувся на стільці.

Вона чекала, мовчки втупившись у капітана. Це був гарний чоловік, років п'ятдесяти, зі суворим обличчям. Одягнутий у чисту й випрасувану форму, що не часто побачиш на капітанах. Белліс не знала, що буде краще: спокійно зустріти його погляд чи скромно потупити очі.

— Міс Колдвин, у нас не було нагоди поговорити про ваші обов'язки, — стиха проказав Мизовіц. — Я, звісно, зроблю вам велику послугу й ставитимуся до вас, як до леді. Мушу сказати, що не звик наймати когось вашої статі, тож якби влада Нова Есперіум не відгукувалася так високо про ваші досягнення й рекомендації, — не сумнівайтесь... — Він вирішив не закінчувати речення. — Я аж ніяк не хочу, щоб ви почувалися некомфортно. Проживаєте в пасажирському класі. Їсте в їдальнях для пасажирів. Проте, як вам відомо, ви безквитковий пасажир, а саме — найманий робітник. Вас узяли на службу агенти колонії Нова Есперіум, і протягом цієї поїздки я є їхнім представником. Але це мало що змінює для сестри Меріопи та доктора Тиарфлая й інших, для вас же... це означає, що я — ваше начальство.

— Звісно, ви не член екіпажу, — продовжив капітан. — Я навіть не подумав би віддавати вам накази так, як їм. Якщо вам так більше подобається, я хіба міг би *просити* вас про послуги. Але наполягаю, щоб ви такі прохання виконували.

Якусь мить вони вивчали одне одного.

— Що ж, — сказав він трохи лагідніше, — не вимагатиму нічого обтяжливого. Більшість екіпажу — з Нового Кробузона й Зернової Спіралі, а ще ті, хто добре говорить рагамольською. Ви мені вперше знадобитесь аж у Салкрікалторі, а туди ми добиратимемося добрий тиждень чи й більше, тож у вас чимало часу відпочити, познайомитися з іншими пасажирами. Відпливемо завтра рано-вранці. Поки ви прокинетесь, ми вже будемо, без сумніву, далеко.

— Завтра? — уточнила Белліс. Це було перше слово з її вуст відтоді, як вона зайшла у двері.

Капітан уважно поглянув на неї.

— Так. Вас щось не влаштовує?

— Спочатку, — промовила вона рівно, — ви казали, що ми відпливемо в пиледілок, капітане.

— Казав, міс Колдвин, але все змінилось. Я закінчив усю свою паперову роботу набагато швидше, ніж очікував, а мої колеги-офіцери готові перевести своїх ув'язнених сьогодні вночі. Ми відпливаємо завтра.

— Я сподівалася повернутися до міста і відправити листа, — сказала Белліс, голос не видав її. — Важливого листа другові у Новий Кробузон.

— Про це не може бути й мови, — відказав капітан. — Я не можу гаяти тут час ще кілька днів.

Белліс сиділа нерухомо. Її не злякав цей чоловік, але і влади над ним вона не мала, взагалі ніякої. Вона намагалася зметувати спосіб викликати у нього співчуття, щоб він поступився.

— Міс Колдвин, — сказав він раптом, і голос його був напрочуд ласкавим. — Боюся, що це вже не змінити. Якщо бажаєте, можу віддати вашого листа лейтенантові тюремної служби Катаррсу, але, якщо по правді, то не можу рекомендувати подібний спосіб як надійний. У вас буде змога доставити ваше повідомлення в Салкрікалторі. Навіть якщо там не швартуються кораблі з Нового Кробузона, там є склад для пошти й вантажів, ключі до якого мають усі наші капітани. Лишіть ваш лист там, і його забере наступне судно, що прямуватиме додому. Затримка буде невелика...

— Це стане вам уроком, міс Колдвин, — додав. — На морі гаяти час не можна. Запам'ятайте — море нікого не жде.

Белліс посиділа якусь мить, але не могла змінити нічого, тому мовчки підтисла губи й пішла.

Вона ще довго стояла під холодним небом Залізної затоки. Зірок не було видно; місяць та його дочки, два його маленькі супутники, залишалися ледь помітними. Дрижачи від холоду, Белліс зійшла короткою драбиною до піднятого носа корабля й попрямувала до бушприта.

Тут учепилася за металеві перила і стала навшпиньках. Перед очима простилалося безпросвітне море.

Десь позаду втихав гомін екіпажу. Вдалині виднілися дві червоні цятки світла — смолоскип на містку корабля з ув'язненими та його близнюк на чорній воді.

Із марсового майданчика чи десь близько з якогось невидимого місця за сто або й більше футів над нею Белліс почула здушений спів. Повільне і складне наспівування було зовсім не схоже на ідіотські приспівки, що звучали в Гирлі Смоли.

«Доведеться тобі зачекати на листа, — безгучно заворушила губами Белліс. — Мусиш почекаати на звістку від мене. Мусиш почекаати ще трохи, до країни лангустів».

Вона вдивлялася у нічне небо доти, доки останні обриси горизонту між берегом, морем та небом повністю стерлися. А тоді, голублена темрявою, повільно рушила в бік корми, де вузькі двері й похилі коридорчики вели до її каюти — клаптика простору, більше схожого на помилку в конструкції корабля.

(Згодом, холодної нічної години, корабель гойднувся, й вона заворушилася на койці та підтягнула ковдру до самої шиї і крізь сон почула, як на борт піднімається живий вантаж).

Я втомився бути тут в темряві й повен гною.

Моя шкіра натягнулася від нього і надулася, й кожен дотик зводить мене з розуму. Я заражений. Болить усюди, де б я не торкався, а я торкаюся всюди, щоби бути певним, що це болить, що я ще не геть занімів.

А все-таки дякувати тому, хто дарував мені ці вени, — я повен крові. Колупаю струпи на ранах, і з них сочиться кров, і я сочуся нею. А це маленька втіха, якщо не звертати уваги на біль.

Вони приходять по нас, коли повітря таке нерухоме і чорне, що не заквилить жодна морська пташка. Вони відчиняють наші двері та сліплять нас вогнем, відкриваючи нас очам присутніх. Мені майже соромно бачити, як ми здалися, ми здалися бруду.

За їхніми вогнями я нічого не бачу.

Там, де ми лежимо разом, вони гамселять нас і розділяють, і я обхоплю себе руками, відчуваючи, як щось під шкірою спазматично пульсує, коли вони починають нас виганяти.

Ми петлюємо через просмолені коридори й машинні відділення, і я холоду від розуміння, до чого все це йде. І я енергійніший, я спритніший за деяких старших, які згинаються навпіл від кашлю й нападів блювоти та бояться зайвий раз поворухнутися.

А тоді мене заковтує й кусає холод, проковтує темрява, і щоб мені здохнути, ми опиняємося назовні.

Назовні.

Я отеретів. Отеретів од зачудування.

Стільки часу минуло.

Ми тулимося одне до одного, мов троглодити, мов короткозорі трау. Старші налякані — відсутністю стін та опори, холодним вітром, водою й повітрям.

Я майже кричу: «Поможіть мені, боги!» Майже.

Усе лисніє чорним на чорному, але я можу розгледіти пагорби й воду і бачу хмари. Бачу, як з боків погойдуються тюрми, немов риболовецькі човники. Подери нас усіх Джаббер, мені видно хмари.

Я щось воркочу, немов дитину, заспокоюючи себе. Ця колисанка — для мене.

А тоді вони попихають нас, як худобу. Ми човгаємо вперед палубою до хиткого мотузяного трапа, брязкаємо ланцюгами, мокрі та смердючі, пердимо й мурмочемо подивовано, розчавлені вагою тіл та пут. І вони женуть нас уперед, і кожен зупиняється на хвилюк посеред низько опущеного переходу між суднами, й у кожного на обличчі яскраво й чітко, мов хімічний вибух, відбилася одна й та сама думка.

Вони міркують, стрибати чи ні.

У води затоки.

Але мотузяні перила довкола містка високі, а колючий дріт зусібіч оточив нас, і наші бідні тіла хворі та слабкі, й кожен із нас затинається напівдорозі, а затим таки перетинає місток до нового корабля.

Я зупиняюся на мить, як і всі. І, як і всі, я занадто наляканий.

І ось під ногами нова палуба, начищена до сталевого блиску й чиста, вібрує від безлічі двигунів, а далі ще коридори та дзенькіт ключів, і після довгого шляху ми в неосвітленій кімнаті падаємо виснажені та сторожко витягуємо голови, щоби глянути, хто тепер наші нові сусіди. Звідусіль починаються стишені сварки, лайка. Хтось б'ється, хтось когось спокушає, гвалтує. Така наша тут політика. Створюються нові об'єднання. Нові ієрархії.

Деякий час я сиджу сам, закритий темрявою.

Я застряг у тій миті, коли вийшов у ніч. Це — мов буристин. Я личинка в буристині. Я застиг у ньому, і хай мені грець, та я в ньому красивий.

У мене тепер новий дім. Житиму цією миттю стільки, скільки зможу, доки спогади не розчиняться повністю, і тоді вийду. Я прийду до цього місця, де ми сидимо.

Десь далі гуготять, немов величезні молоти, труби.

За межами Залізної затоки море було невблаганним. Белліс прокинулася через його невтомний плюскіт. Вона вийшла з каюти, старанно обходячи сестру Меріопу, котра саме блювала, й Белліс дуже слабо вірилося, що то — від морської хвороби.

Белліс вийшла під вітер та скрип вітрил, що напиналися і тріпотіли, мов звір на прив'язі. Велетенська димова труба чмихнула кіптявою, й корабель загудів-задрижав од роботи парового двигуна глибоко вниз.

Белліс усілася на контейнер. «Значить, поїхали, — подумала нервово. — Ми вже далеко».

Коли вони стояли на якорі, «Терпсихора» кишіла життям: хтось постійно щось начищав, чи тягав інструмент, чи бігав від одного краю судна до іншого. А тепер ця активність зросла ще більше.

Белліс, примружившись, дивилася на головну палубу, ще не готова поглянути на море.

У переплетінні ливь, канатів і тросів кипіло життя. Більшість матросів були людьми, хоча подекуди лазили поповзом один-два шипастих хотчі. На палубах чоловіки перетягували контейнери і намотували величезні лебідки, викрикували накази нерозбірливою говіркою, намотуючи ланцюги на тлусті маховики. Над усіма вищилися крем'яги-какти. Для стрибання по тросах ті були надто важкі й неповороткі, але для їхніх сильних, мичкуватих ручиськ вистачало роботи вниз.

Серед них крокували офіцери у блакитній уніформі.

По всьому кораблю гуляв вітер, і схожі на перископи козирки над димовими трубами стиха поспівували, мов скорботні флейти.

Белліс докурила сигариллу. Повільно встала і вирушила до борту, опустивши очі. Підійшовши до перил, підвела голову й поглянула на море.

Лише море, і ні клаптика суші.

«О боги, погляньте тільки», — подумала вона ошелешено.

Уперше в житті Белліс не бачила перед собою нічого, крім води.

Сама під безмежжям високого неба, вона відчула, як у ній, немов жовч, піднімається тривога. Так хотілося опинитися на вулицях свого міста.

Баранці піни розбивалися об боки корабля. Вода безперервно накочувалася вкритими хитромудрими мармуровими візерунками хвилями. Вона крутила кораблем так і сьак, як би крутила китом, каное чи впалим листком, які може легко перекинути необережним рухом.

Це було велике нерозумне дитя. Могутнє, дурне і примхливе.

Белліс кинула довкруги нервовим оком, шукаючи який-небудь острів, сьакій-такий клопоть суші. Але не знаходила.

За кораблем тяглася хмарина птахів, вишукуючи у воді падло й заляпуючи палубу послідом.

Корабель ішов два дні без зупинок.

Белліс майже занімала від остогидлої дороги. Крокувала коридорами й палубами, замикалася у себе в каюті. Байдуже спостерігала, як одалік мимо них пропливають скелі та крихітні острівці, підсвічені сірим денним світлом чи місяцем.

Моряки вивчали горизонт, змашуючи великокаліберні гармати. Василісків канал зі сотнями ледве намічених на мапі острівців і торгових містечок, із нескінченною низкою кораблів, що насичували ненаситну комерційну яму Нового Кробузона, кишів піратами.

Белліс знала, що такої величини судно з броньованим корпусом та зі стягом Нового Кробузона точно не стане ціллю охочих поживитися. Така пильність екіпажу хіба злегка дратувала.

«Терпсихора» — торгове судно. Воно не призначене для пасажирів. Там нема ні бібліотеки, ні кают-компанії, ні кімнати для відпочинку. Їдальню для пасажирів збудували абияк, на голих стінах висіло кілька дешевих літографій.

Белліс їла там на самоті, небагатослівно відповідаючи на будь-які потуги пасажирів заговорити з нею. Інші пасажир сиділи під брудними вікнами і грали в карти. Белліс потай спостерігала за такими.

Повернувшись у каюту, заходилася передивлятися свої пожитки.

Місто вона покидала поспіхом. Одягу взяла зі собою мало, в улюбленому аскетичному стилі, у строгих чорних та вугільно-сірих тонах. Мала тут сім книг: два томи з лінгвістичної теорії, абетку салкрікалторської мови лангустів, антологію короткої прози різними мовами, товстий і поки що чистий записник, два примірники власних монографій «Грамотологія горішньокеттайської мови» та «Кодекси Червивої Глушини». Також прихопила кілька коштовних прикрас із гагату, гранату і платини, торбинку з косметикою, чорнило й ручки.

Вона годинами виписувала у листі яскраві деталі. Зображала словами непривітність відкритого моря, гостряки скель, що випиналися, немов пастки. Творила довгі пародійні описи офіцерів і пасажирів, насолоджуючись своїми карикатурами.

Сестра Меріона, купець Бартол Гімгері, мертвенний хірург Молліфікетт, Вдова та міс Кардоміум, тихі мати з дочкою, перетворені ручкою Белліс у підступну парочку мисливиць на чоловіків. Йоганнес Тиарфлай став блазнем, осміяним у концертних залах. Вона кожному вигадала легенду, міркуючи над тим, що могло змусити їх вирушити на край світу.

Другого дня дороги Белліс стояла на кормі корабля, внизу чайки і скопи билися за корабельні відходи. Дівчина й далі шукала поглядом острівця суши, але перед очима були тільки хвилі.

Їй раптом стало самотньо. Коли продовжила пошуки горизонту, почула поруч якийсь шум.

Неподалік стояв натураліст доктор Тиарфлай і спостерігав за птаством. Белліс одразу насупилася й намірилася піти, тільки-но він заговорить до неї.

Помітивши її холодний погляд, доктор усміхнувся й витягнув записник. І одразу забув про неї. Белліс спостерігала, як він почав робити замальовки чайок, узагалі не звертаючи на неї уваги.

Вона прикинула, що йому за п'ятдесят. Рідкувате волосся чоловік туго зачесав назад, мав окуляри з прямокутними шклами і твідову жилетку. Та попри професорський вигляд не справляв враження тендітного чи абсурдно карикатурного академіка. Він був високий і тримався гідно.

Від спритних і точних штрихів на папері з'являлися стиснуті пташині кігті й бездумні та злі очі чайки. Белліс трохи відтанула.

А за хвилю заговорила до нього.

Їй довелося зізнатися собі, що так подорож минає легше. А Йоганнес Тиарфлай — вельми чарівний чоловік. Белліс підозрювала, що він так само дружньо балакає з усіма на борту.

Вони разом пообідали, і їй легко вдалося відвести його від інших пасажирів, які пильно за ними спостерігали. Тиарфлай був премилый і абсолютно позбавлений інтриганства. Якщо йому й спадало на думку, що його поява в компанії грубуватої та відлюдькуватої Белліс Колдвин може породити плітки, то він на те не зважав.

Тиарфлай залюбки обговорював свою роботу. Він захоплювався невиченою фауною Нова Есперіум. Розповів Белліс про плани видати монографію після повернення в Новий Кробузон. Він збирав та звіряв малюнки, геліотипії і спостереження.

Белліс описала йому темний гористий острів, який помітила на півночі вчора вранці.

— Це був Північний Морін, — сказав він. — Канцир тепер, імовірно, деь на північному заході від нас. Ми пришвартуємося до острова Танцюючий Птах як стемніє.

Координати та хід корабля були питаннями постійної балачки між іншими пасажирами, і Тиарфлай з цікавістю дивився на Белліс, щиро здивований її незнанням. Їй було все одно. Для неї важливо було те, куди вона тікала, а не де була чи куди йшла.

Острів Танцюючий Птах потрапив у поле зору на схилку дня. Його цегляно-червона порода випиналася невеличкими гострячками, мов лопатки зі спини. На схилах бухти розпорошився задрипаний риболовецький порт Ке' Бансса. Думка про ще одне остогидле містечко — в'язня морської економіки — вганяла Белліс у відчай.

Моряки, які не отримали дозволу зійти на берег, стояли з кислими виразами, поки їхні товариші й пасажери спускалися трапом. На причалі не було інших кораблів з Нового Кробузона — нікому Белліс передати свого листа. Вона подумки на всі заставки лаяла корабель, що мусив зупинитися в цьому богами забутому порту.

Окрім виснажливої дослідницької подорожі до Червивої Глушини кілька років тому, Белліс ще ніколи не відходила так далеко від Нового Кробузона. Вона спостерігала за невеличким гуртом біля пристані. За немолодими й нетерплячими лицами. Вітер приніс із собою мішанину їхніх говірок. Більшість вигуків лунали моряцьким жаргоном — сіллю — штучною мовою, зліпленою до купи з тисяч говірок Василіського каналу, Рагамолю та Перрикішу — мов Піратських і Джешульських островів. Капітан Мизовіц подався крутими вулицями до обперезаних кренеляжем стін посольства Нового Кробузона.

— Чому не сходите на суходіл? — запитав Йоганнес.

— Не відчуваю потреби в жирній їжі чи брязкальцях, — відказала вона. — Ці острови наводять на мене тугу.

Йоганнес усміхнувся так, ніби її слова його потішили.

Стенувши плечима, він поглянув на небо.

— Буде дощ, — сказав, наче вона поставила йому те саме запитання, — а мені треба попрацювати на борту.

— А нащо нам узагалі було зупинятися? — запитала Белліс.

— Підозрюю, урядові справи, — була обережна відповідь. — Це наш останній великий форпост. Поза ним сфера впливу Нового Кробузона набагато... слабша. Ймовірно, тут необхідно завершити якісь справи. На щастя, — помовчавши, додав він, — нас це геть не стосується.

Вони мовчки дивилися на нерухомий темний океан.

— Ви бачили когось із в'язнів? — раптом порушив тишу Йоганнес.

Белліс здивовано поглянула на співрозмовника.

— Ні. А ви?

Вона одразу внутрішньо наїжачилася. Наявність живого вантажу на кораблі бентежила її.

Коли наблизився час відпливати, усвідомлення, що їй доведеться покинути Новий Кробузон, було наглим і страхітливим. Вона завершувала всі справи і планувала нові, потиху впадаючи у паніку. Треба було податися

якогого далі та швидше. Кобсі й Миршок були занадто близько, і вона гарячково перебирала в думках Шанкель, Йоракетче, Неовадан і Теш. Проте всі ці варіанти були або надто далекі чи небезпечні, або ж надто чужі, важкодоступні та страшні. Нічого в цих місцях не віщувало, що Белліс знайде там домівку. Вона з жахом усвідомила, що їй занадто важко відпустити себе звідси, що вона чіплялася за Новий Кробузон, за те, що робило її самою собою.

А тоді Белліс подумала про Нова Есперіум. Нові люди. Ніхто не ставитиме питань. Крихітний пухирець цивілізації на краю світу. Дім далеко від дому, колонія Нового Кробузона. Грубіший, без сумніву, шорсткіший і менш привітний дім — Нова Есперіум була замолода для добродійства і привітності, — але збудований за подобою її власного міста.

Вона усвідомила: якщо вибере цей пункт призначення, то Новий Кробузон оплатить її поїздку, хоча вона й утікала з нього. До того ж для неї лишається канал спілкування — постійні, хоч і нечасті контакти з кораблями з дому. І тоді вона навіть зможе дізнатися, коли безпечно повертатися додому.

Але судна, які вирушали в довгу небезпечну подорож із Залізної затоки через Бряклий океан, везли зі собою робочу силу Нова Есперіуму. Що означало трюм, повний ув'язнених: батраків, наймитів та Пороблених.

Від згадки про жінок і чоловіків, замкнутих унизу, без світла, шлунок Белліс зводило спазмом, тому вона й не думала про них. Якби мала хоч якийсь вибір, то не подалася б у таку поїздку й не терпіла б оцю остогидлу дорогу.

Белліс глипнула на Йоганнеса, намагаючись прочитати його думки.

— Мушу визнати, — несміливо почав той, — мені дивно, що я ще ні звуку від них не почув. Я думав, їх випускатимуть назовні хоч інколи.

Белліс не відповіла. Вона чекала, поки Йоганнес змінить тему, щоб спокійно продовжувати забувати про тих, хто під ними.

До неї долинав настирливий гамір із прибережних наливайок Ке' Банси.

Під смолою й металом у сирих камерах унизу — сварки й боротьба за їжу. Холоне й застигає лайно, зсідається сперма і кров. Вереск та мордобій. Ланцюги, важкі, мов каміння, й пошепти звідусіль.

— От біда, небораче, — голос звучав глухо від недосипу, проте співчуття було щирим. — Либонь, дадуть тобі за це лупки.

Навпроти ґрат трюмної тюрми стояв юнга й, болісно скривившись, дивився на череп'я і пролиту юшку. Він саме зачерпував їжу й розливав її по мисках ув'язнених, коли не втримав одну, й та випала з його рук.

— Глина видається такою твердою, як криця, поки не впустиш.

Чоловік за ґратами був такий самий брудний та втомлений, як і всі інші в'язні. З-під розірваної сорочки на грудях чоловіка випиналася пухлина плоті, з якої вистромилися два довгі смердючі щупальця. Вони безживно гойдалися мертвим одутлим вантажем. Як і більшість тут, чоловік був із Пороблених, переплавлений наукою й тавматургією в нову форму як покарання за якийсь злочин.

— Нагадало мені, як Волоногі пішли війною, — сказав чоловік. — Чув колись цю історію?

Юнга заходився збирати жирні кусні м'яса та моркву у цеберце й підняв на чоловіка очі.

В'язень почовгав назад і став попід стіною.

— Одного дня на початку світу Даріох визирає зі своєї халабуди й бачить, як до лісу крокує військо. І сто чортів мені в печінку, якщо це не Виводок Лиликів прийшов повернути собі свої мітли. Ти ж знаєш, як Волоногі забрали їхні мітли?

Хлопчині було близько п'ятнадцяти років, багатенько як для юнга. Він носив одяг не набагато чистіший, ніж ув'язнені. Юнга окинув чоловіка поглядом з голови до ніг і всміхнувся — так — він знав історію, тож раптова зміна в ньому була настільки помітною й разючою, ніби йому ненадовго дали нове тіло. Якусь мить він мав вигляд сильного та зухвалого, і коли посмішка згасла й юнга повернувся до розхлюпаної їжі та череп'я, частина цієї раптової бравури залишилася.

— Ну гаразд тоді, — продовжив в'язень. — Так от, Даріох викликає до себе Волоногого і вказує на Лиликів на підході та мовить йому: «Сам винуватий, Волоногий. Ти забрав їхнє. А так сталося, що Солтер десь на краю світу, тому битися доведеться тобі». А Волоногий давай огризатися, й стогнати, й охати, й... — чоловік поворушив пальцями на манер балакучого рота.

Він хотів продовжити, однак юнга обірвав його.

— Я знаю, — сказав, прояснівши. — Я вже чув її.

На мить запала тиша.

— А, ну що ж, — протягнув чоловік, здивований розчаруванням у власному голосі. — Скажу тобі так, синку: я сам її давненько не чував, тому розкажу вже до кінця.

Хлопець кинув на нього запитальний погляд, немов обмірковуючи, чи не глузує дивний чоловік.

— Я не проти, — зрештою мовив юнга. — Робіть, що хочете. Мені все одно.

В'язень стиха продовжив історію, перериваючись на кашель та судомні ковтки повітря. Юнга ходив туди-сюди в сутінках, згрібаючи з підлоги овочі й м'ясо, розливав їжу по тарілках. Він повернувся під кінець історії, коли броня Волоногого розбилася на друзки, порізавши його так, що краще би він узагалі її не носив.

Хлопець глянув на втомленого чоловіка, коли той закінчив історію, та знову всміхнувся.

— І не скажете, який з цієї історії урок? — спитав.

Чоловік блідо посміхнувся.

— Здається мені, ти й сам знаєш.

Хлопець кивнув і замислено звів очі.

— «Якщо щось майже так як треба, але не зовсім, то краще вже не мати нічого», — продекламував. — Мені завжди подобалися історії без моралі, — додав і присів навпочіпки біля ґрат.

— Оце я з тобою згоден, хлопче, — озвався чоловік. Він замовк і протиснув крізь ґрати руку. — Я Таннер Сак.

Юнга вагався. Він не боявся, швидше зважував можливості й переваги. По хвилі таки потиснув Таннерову долоню.

— Дякую за історію. Я Шекель.

І вже знайомці продовжили розмову.

3

Белліс прокинулася, коли вони знову вийшли в море, хоча затока була все ще занурена в пітьму. «Терпсихора» здригалася і тремтіла, як тварина від холоду, й дівчина, підкотившись до ілюмінатора, спостерігала за тим, як віддаляються слабенькі вогники Ке' Бансси.

Того ранку її не пустили на основну палубу.

— Вибачте, мем, — сказав матрос. Він був молодий, і йому було страшенно незручно перепиняти їй дорогу. — Наказ капітана: пасажирам заборонено підніматися на палубу до десятої.

— Чому?

Він сіпнувся так, наче вона його вдарила.

— В'язні, — зрештою промимрив, — на прогулянку виходять.

Очі Белліс розширилися в подиві.

— Капітан дає їм подихати свіжим повітрям, а потім доведеться мити палубу — вони дуже брудні. Може, поки поснідаєте, мем? А ми з усім цим умент управимося.

Белліс відійшла подалі від юнакових очей і задумалася. Їй не подобався такий збіг, так скоро після розмови з Йоганнесом.

А ще кортіло поглянути на чоловіків та жінок, яких везли униз. Вона не була певна, чи нею керує непереборний свербіж цікавості, чи все-таки шляхетніший порив.

Замість того, щоби податися до їдальні на кормі, вона попетлювала вниз підсліпуватими бічними коридорчиками, повз вузькі двері. З-поза стін гуділо людське багатоголосся, мов собачий гавкіт. Там, де закінчився коридор, вона відчинила останні двері, за якими була стінна шафа з полицями. Белліс озирнулася — нікого. Докуривши сигариллу, зайшла.

Відсунувши давно порожні пляшки, Белліс побачила, що старе вікно перекрите полицями. Відгребла сміття й потерла скло — безрезультатно.

Вона сіпнулася, коли хтось пройшов повз шибу за якісь три фути від неї. Зігнувшись, спробувала розгледіти крізь бруд, що робилося на кораблі. Перед нею стрімла височенна бізань-щогла, а позаду ледь виднілися грот-щогла та фок-щогла. Внизу була головна палуба.

Матроси бігали, метушилися, чистили палубу й ставили вітрила — звичний ритуал.

Була маса інших, скупчених у гурти, вони рухалися повільно, несміливо, якщо взагалі рухалися. Белліс скривилася. Це були здебільшого люди і здебільшого чоловіки, але різоче несхожі одне на одного. Вона побачила чоловіка зі звивистою трифутковою шиєю, жінку з виводком тремтливих рук, постать, у якої нижче спини була гусенична стрічка, а в іншій з кісток стримілі металеві дроти. Єдина схожість між усіма — їхня вицвіла, брудна одіж.

Белліс ще ніколи не бачила в одному місці стільки Пороблених, стільки істот, переінакшених у каральних фабриках. Когось ліпили для тяжкої роботи, а інших, здавалося, тільки заради гротескності — з усіма перекивленими ротами, спотвореними очима й іще бозна-чим.

Було серед в'язнів кілька кактів, та й інші раси стрічалися: хотчі з поламаними шипами, жменька хепрі — їхні комашині головотіла посликувалися й волого поблискували у линялому світлі сонця. Водяників не водилося, певна річ. У такій поїздки прісна вода занадто цінна, щоби переводити її на водяників.

Почулися крики наглядачів. Поміж Пороблених крокували люди й какти, вимахуючи батогами. В'язні почали по двоє, по троє й десятеро човгати по палубі.

Хтось просто лежав, за що отримав батогом.

Белліс відсахнулася од віконечка.

Ось хто були її невидимі супутники.

Не надто скидалося на те, що їх підбадьорює свіже повітря, похмуро подумала вона. Схоже, прогулянка не дуже їх тішила.

Таннер Сак рухався саме стільки, стільки було необхідно, аби не потрапити під канчук наглядача. Водив очима в тільки йому відомому ритмі: вниз через три довгих кроки, щоби не привертати уваги, далі вгору — поглянути на небо й воду.

Корабель слабо здригався від роботи парового двигуна внизу, вгорі настовбурчилися вітрила. Повз них пропливали скелі острова Танцюючого Птаха. Таннер повільно рухався до лівого борту.

Поруч були чоловіки, які ділили з ним трюм. Жінки-в'язні стояли в меншому гурті, трохи віддалік. У всіх були так само замурзані лиця й холодні, незворушні погляди, як і в нього. Він до них не підходив.

Раптом Таннер почув свист — різкий, на два тони вищий од вереску чайок. Піднявши очі, побачив Шекеля — той примостився на якомусь металевому виступі й старанно чистив його. Хлопчина піймав його погляд, підморгнув йому, й на його обличчі майнув промінчик усмішки. Таннер усміхнувся у відповідь, але Шекель уже відвернувся.

Офіцер і матрос — їх неважко було розрізнити за еполетами — радилися на носовій частині корабля, притиснувшись до мідного двигуна. Таннер витягнув шию розгледіти, що вони там роблять, але його оперезали палицею по спині — не сильно, та красномовно — наступний удар буде сильнішим. Какт-охоронець загорлав, щоб Таннер рухався, і він побрів далі. Чужа тканина-прищепа на його грудях сіпнулася. Щупальця свербіли і луцилися, наче від значного сонячного опіку. Він поплював на них і втер слину, як мазь.

Рівно о десятій годині Белліс допила чай і вийшла на вулицю. Палуба була виметена й вимита. Ніщо не нагадувало про те, що тут стояли в'язні.

— Так дивно, — сказала Белліс трохи згодом, коли стояла з Йоганнесом, стежачи очима за водою, — що в Нова Есперіумі ми, може, будемо командувати чоловіками та жінками, які подорожували з нами на цьому самому човні, й ніколи і не дізнаємося про це.

— З вами цього точно не трапиться, — мовив той. — Звідколи це мовознавцям необхідні помічники-раби?

— Ніби натуралістам вони стануть у пригоді...

— Неправда, — м'яко заперечив Йоганнес. — А ящики в кущі тягати? Ставити пастки, волокити приспані й мертві туші, приборкувати небезпечних тварин... Це, знаєте, не тільки акварельки малювати. Колись покажу вам свої шрами.

— Ви серйозно?

— Так, — він замислився. — Колись мене цапнув сардула — лишився рубець із фут завдовжки... є слід від зубів новонародженого чалкидрі...

— Сардула? Правда? Можна глянути?

Йоганнес похитав головою.

— Він... зачепив мене близько до... інтимного місця.

Він не дивився на неї, але й засоромленим геть не здавався.

Йоганнес ділив каюту з Гімгеврі — збіднілим купцем, людиною, покаліченою розумінням власної нікчемності, котрий завше обзирає Белліс зі жалюгідною хіттю.

А Йоганнес нічого подібного не виявляв. Здавалося, ніби за думами про щось своє він не мав часу помітити принади Белліс.

Не те щоб вона прагла подібної уваги — спробував би він залицятися, хутенько обрубала би всі його надії. Але звикла до того, що чоловіки намагалися загравати до неї (як правило, недовго, бо швидко здогадувалися, що її прохолодне ставлення їм не змінити). Компанія Тиарфлая була комфортною, цілком позбавленою еротизму, і її це чомусь бентежило. Белліс на мить задумалася, чи може він бути тим, кого її батько називав збоченцями, але ж не помічала, що його приваблює хтось із чоловіків на борту, точно не більше ніж вона. І тоді виснувала, наскільки пустими є такі роздуми. У ньому майнув проблиск чогось схожого на страх, подумала вона, коли між ними виникла якась недомовленість, натяк. «Можливо, — підсумувала, — його таке взагалі не цікавить. А може, він просто боягуз».

Шекель із Таннером обмінювалися історіями.

Шекель уже знав багацько з Хронік Волоногого, але Таннер знав їх усі. А ті, що Шекелові уже відомі, Таннер міг розказати геть з іншого боку так, що заслухаєшся. А Шекель розповідав йому чутки про офіцерів і пасажирів. Він був сповнений презирства до Гімгеврі — якось почув, як той несамовито мастурбує за дверима нужника. Апатичний Тиарфлай видавався йому неймовірно нудним, а капітан Мизовіц трохи лякав, але хлопець фанфаронствував і вигадував байки, як той повзав по палубі п'яний.

Він пристрасно бажав міс Кардамоміум. А Белліс Колдвин була йому цікава.

Таннер прислухався до описів і натяків, сміючись й осудливо гудячи, коли це було доречно. Шекель розповідав йому чутки і байки, які матроси переказували один одному, — про піаси та жінок-корсарів, маріхонців та струпарів-піратів, про істот, які жили під водою.

За Таннером слалася довгаста сутінь трюму.

Там точилася постійна огидна боротьба за їжу й пальне. Гризлися не тільки за м'ясні недоїдки та хліб — серед в'язнів було чимало Пороблених

з металевими деталями й паровими двигунами. Якщо їхні котли згасали, ті просто не могли рухатися, тому ничкували все, що горіло. У дальньому куті кімнати стояв старий чоловік: олов'яний триніг, який слугував йому ногами, заклонило вже ось кілька днів. Його котел був мертвотно-холодний. Він їв лише тоді, коли хтось переймався тим, аби погодувати його, і ніхто не очікував, що він виживе.

Шекель був зачарований брутальністю цього маленького королівства. Він жадібним поглядом утупивсь у старого. Бачив синці ув'язнених. Ковзав оком по силуетах чоловіків, які злягалися у згоді чи примушені силою.

Він керував бандою у Вороновій брамі ще в місті й переживав, що з тими вуркаганами буде тепер, без нього. Його перша крадіжка у шість років принесла йому шекель, і так за ним закріпилося прізвисько. Він стверджував, що жодного іншого імені згадати не може. На цю роботу на кораблі влаштувався, коли діяльність його банди, зокрема нечасті крадіжки зі зламом, привернула занадто багато уваги вартівників.

— Ще якийсь місяць, і був би я тут, із тобою, Таннере, — сказав він.

Розташований біля бушприта «Терпсихори» метеомантичний двигун, яким завідували корабельні тавматурги та химородники, витісняв повітря перед носом корабля. Вітрила прогиналися, намагаючись заповнити вакуум, і тиск штовхав їх уперед. Судно добряче розігналося.

Машина нагадувала Белліс хмарні вежі Нового Кробузона. Вона подумала про величезні, давно неробочі двигуни, що таємничими тінями стримлять із-поза дахів Смоляної заплави. Відчула страшну тугу за вулицями й каналами, за обширом міста.

І за двигунами. Машинами. У Новому Кробузона вони скрізь були довкола неї. А тут лишилися хіба маленький метеомант і конструкт у ідальні. Завдяки паровому двигунові внизу «Терпсихора» була єдиним механізмом, але це непомітно. Белліс бродила кораблем, як причинна. Їй бракувало утилітарного хаосу, який довелося лишити позаду.

Вони були в морі не одні; мимо проходили інші кораблі — за два дні після того, як вони відчалили від Ке' Банси, Белліс побачила їх три. Перші два виднілися на небосхилі довгастими силуетами, а третій — приземкувата каравела — пройшов майже впритул. Каравела була з Одраліну, якщо вірити повітряним зміям, котрі пурхотили з вітрил. Її дико гойдало в неспокійному морі.

Белліс розгледіла моряків на борту. Вона спостерігала, як вони погойдуються в складній мішанині такелажу і перебирають трикутні вітрила.

«Терпсихора» минула пустельного вигляду острови: Каданна; Рін Лор; Острів Ейдолон. Про кожного з них складали казки, і Йоганнес знав їх усі.

Белліс годинами вдивлялась у море. Вода тут, далеко на сході, була набагато прозорішою, ніж поблизу Залізної затоки, аж можна розгледіти в ній темні хмарини — великі зграї риб. Деякі моряки сіли на перепочинок, звисивши ноги з борту, зі саморобними вудками, вирізаючи щось на кістках і бивнях нарвала ножами й покриваючи їх ламповою кіптявою.

Вряди-годи водяну гладінь проривала гігантська тінь хижака, як-от косатки. Одного разу, на схилку дня, «Терпсихора» пропливала недалеко від невеликого лісистого пригірка, пасма лісу завдовжки з милю-дві, що розпуклося над океаном. Неподалік берега стриміла купка гладеньких скель, і серце Белліс гухнуло в п'яти, коли один із валунів піднявся й із води знялася величезна шия лебедя. Кругла голова стріпнулася, і плезиавр лівно погріб з мілководдя та щез.

Белліс ненадовго захопилася підводними хижаками. Йоганнес відвів її до своєї каюти і заходився копатися серед книжок. Вона побачила на спинках томиків кілька назв із його ім'ям — «Анатомія сардул»; «Хижаки у скелястих водах Залізної затоки»; «Теорії мегафауни». Знайшовши нарешті необхідну монографію, він показав сенсаційні зображення — древньої тупоголової риби завдовжки тридцять футів, акул-гоблінів з нерівними зубами й випуклими лобами та інших.

Увечері наступного дня після того, як вони покинули Ке' Бансса, на «Терпсихорі» уздріли землю, що оперізує Салкрікалтор: нерівну сіру берегову лінію. Вже по дев'ятій вечора, але небо цього разу було абсолютно ясным, і місяць та його дочки світилися дуже яскраво.

Белліс мимохіть зачудувалася цим гірським ландшафтом, де гуляли вітри. Удалині, наскільки їй дозволяв зір, вона бачила глибоку пітьму лісу, що чіплялася за боки ярів. На самому березі дерева стояли мертвими, вкритими ропою патичками.

Йоганнес схвильовано лайнувся.

— Це ж Бартолл! — вигукнув. — За сто миль звідси на північ буде Кіргуссінський міст — отаке здоровило завдовжки двадцять п'ять миль. Я сподівався, що нам ще доведеться його побачити, але підозрюю, що не варто нариватися на неприємності.

— Я пішла досередини, — сказала вона, але Йоганнес на неї не зважив.

Він не відводив погляду від тонкої риски берега Бартолла, що поволі щезала на горизонті.

— Що за біс? — промурмотів.

Белліс різко розвернулася. В його голосі явно проступало невдоволення.

— Куди ми пливемо? — вказав рукою Йоганнес. — Погляньте... ми ж ідемо від Бартолла.

Острів тепер був не більшим за розмиту смужку скраю моря.